

И. Батюк, асист.,
Львовский национальный университет имени Ивана Франко, г. Львов

ФУНКЦИИ КАНСАЙСКОГО ДИАЛЕКТА И ЕГО ВЗАИМОДЕЙСТВИЕ С ЛИТЕРАТУРНЫМ ЯЗЫКОМ В ПРОИЗВЕДЕНИЯХ ЮКИО МИСИМЫ (НА МАТЕРИАЛЕ РОМАНОВ «ПЛЕСК ВОЛН» И «ЗОЛОТОЙ ХРАМ»)

В статье рассмотрены функции кансайского диалекта в романах Юкио Мисимы «Плеск волн» и «Золотой храм». Диалекты использовано как средство правдоподобного изображения действительности, передачи принадлежности героев к определенному региону и обозначению их возраста. В статье также внимание акцентировано на случаях и возможных причинах перехода героев-носителей диалекта на литературный язык.

Ключевые слова: кансайский диалект, функции диалекта, литературный язык.

I. Batiuk, teaching assistant
Ivan Franko National University of Lviv, Lviv

FUNCTIONS OF KANSAI DIALECT AND ITS INTERACTION WITH THE LITERARY LANGUAGE IN THE WORKS WRITTEN BY YUKIO MISHIMA (BASED ON THE NOVELS “THE SOUND OF WAVES” AND “THE TEMPLE OF THE GOLDEN PAVILION”)

This article deals with some functions of Kansai dialect in the novels “The Sound of Waves” and “The Temple of the Golden Pavilion” written by Yukio Mishima. Dialect is used for plausible representation of reality, indicating the particular region to which characters belong and their age. Special attention is paid to the usage of literary language in the character’s speech and possible reasons of this.

Key words: Kansai dialect, functions of dialect, literary language.

УДК 94(477)“1917/1994”

Ю. Боярчук, магістрант,
Інститут філології КНУ імені Тараса Шевченка, м. Київ

КОНЦЕПТИ «СОРОМ» І «ВИНА» В ЯПОНСЬКІЙ ЛІНГВОКУЛЬТУРІ

Статтю присвячено аналізу поняття «лінгвокультурний концепт» і розгляду виявлених у ході дослідження положень на прикладі концептів «сором» та «вина» у японській лінгвокультурі.

Ключові слова: лінгвокультура, мовна картина світу, концептосфера, концепт, лінгвокультурний концепт, сором, вина, лінгвокультура Японії.

Вивчення будь-якого лінгвокультурного концепту як одиниці мовної картини світу представляє цінність для виявлення особливостей культури і світобачення конкретної лінгвокультурної спільноти. Тим не менше, існують концепти, які мають особливу значимість у когнітивному просторі і в культурі мовної спільноти. Подібними

базовими одиницями японської лінгвокультури є абстрактні поняття сорому [恥] та вини [罪].

Поняття «вина» і «сором» мають міждисциплінарний характер і досліджуються такими гуманітарними дисциплінами, як психологія, етика, культурологія, лінгвокультурологія. Ці етичні поняття, за Я.Ф. Мільнер-Ірініним, фахівцем в галузі етики, також виступають етапами становлення совісті.

На відміну від таких афектів як страх, агресія, які є загальними для людини і більшості живих істот, «сором» і «вина» трактуються в культурології як окултурені емоції, що сформувалися в результаті соціогенезу.

За теорією лінгвістичної відносності В. фон Гумбольдта, у свідомості людини існують системи понять, а, отже, і особливості її мислення визначаються тією мовою, носієм якої є ця людина [3, с.39-43]. Відтак, світорозуміння носія мови складається зі сукупності концептів – концептосфери [2]. У ході міжкультурної комунікації лінгвокультурний концепт інтерпретує когнітивні рівні асоціативно-вербальної мережі засобами мови на основі пізнавальної та мисленнєвої діяльності у результаті вербального і невербального спілкування, що унаочнює національний спосіб бачення світу та формування національного характеру на основі чуттєвого досвіду [1, с.26].

Розгляд категорій сорому і провини в культурологічному контексті дозволяє простежити динаміку їх розвитку, подолати протиставлення, що затверджує неможливість повноцінного діалогу між українською та японською ментальностями.

Згідно з лінгвокогнітивною польовою моделлю концепту, він містить:

- ядро – прототипову одиницю з найбільшою чуттєво-наочною конкретністю, що може бути як загальнонародною, так і груповою й індивідуальною;
- базові шари, що розрізняються за ступенем абстракції й послідовно нашаровуються на ядро;
- інтерпретаційне поле концепту, що залучає оцінки та трактування змісту ядра концепту національно, груповою та індивідуальною свідомістю.

Для початку, варто звернутися до розгляду слів, пов'язаних із значеннями «сором» та «вина», тому ми виявляємо особливості лексичних одиниць через аналіз словників. У цій роботі використовуються дані із «Yarxi», «たんごりん» та ін.

Лінгвокультурний концепт «сором» і його об'єктивізація засобами японської мови. Першим ієрогліфом, а точніше ієрогліфічним словосполученням словник «Ярксі» виводить 慙愧 [ざんき] – сором, ганьба, приниження. Якщо розбити його на окремі ієрогліфи, то виходить, що обидва ієрогліфа мають не лише одне й те саме значення, але й однакове читання.

慙じる [はじる] соромитися, стидатися	愧じる [はじる] соромитися
---------------------------------------	----------------------------

Із ієрогліфом 慙 далі наводяться такі слова: 慙汗 [ざんかん] – спітніти від сорому; 無慙 [むざん]: 1) безжалісний, жорстокий, звірчий; 2) горісний, трагічний. А з ієрогліфом 愧 наводяться наступні: 愧死 [きし] – кн.: умерти від сорому, ганьби; 無愧 [むぎ] – будд.: безсоромність.

Перший асоціативний лексично-семантичний шар пов'язаний безпосередньо із негативними наслідками відчуття сорому. Лексична сполука поєднує одиниці, що характеризують ознаку (慙, 愧) і означають предмет, явище (汗, 死).

Щодо другого шару, то він позитивно характеризує ознаку, що пов'язана із основним змістовим сенсом ієрогліфу, але при цьому заперечує його частинкою 無.

Декомпозиція ієрогліфа 慙: 斬る [きる] відрубати; 心 [こころ] серце.

Зі значень ключів можна зробити висновки, що ієрогліф 慙 характеризує більше душевні переживання, які пов'язані із болем у серці, тобто сором ніби ріже, коле серце. Із того, що перший ключ також належить до характеристики часу, а саме його протяжності, увага звертається на довгоплинність – біль завдається поступово, але постійно прогресує.

Декомпозиція ієрогліфу 愧: [りっしんべん] серце; 鬼 [おに | きにょう] чорт. Цей ієрогліф характеризує сором як чорта, демона, який заховався у душі.

Наступний ієрогліф – 羞: 羞じる [はじる] соромитися; 羞じらう [はじらう] засоромитися, ніяковіти. Слова із ним: 羞悪 [しゅうお] (рідко) сором; 羞恥 [しゅうち] сором'язливість, нерішучість, сором; 含羞 [がんしゅう] кн.: зніяковіння, сором; 嬌羞 [きょうしゅう] на кн.: чарівно сором'язлива (про жінку); 膳羞 [ぜんしゅう] (рідко) частування, їжа; 時羞 [じしゅう] сезонне підношення (богам). Тобто він вживається у поєднанні з: 恥 [はじ] сором; 悪 [あく] зло; 含 [ふくむ] таїти в душі; 嬌 [きょう] привабливий; 膳 [ぜん] обідній столик, таця; 時 [とき] час.

На нашу думку, найбільш характерними є 3 одиниці, оскільки за змістом та смислом вони цілком підходять до слова «сором». Щодо поєднання із ієрогліфом 嬌, то цілком зрозуміло, що поведінка м'яких, сором'язливих жінок поставала як явище естетики. А щодо слів з ієрогліфами 膳 та 時, то в даному контексті сором виступає як емоція, безпосередньо пов'язана із почуттям вдячності, провини, поваги.

Декомпозиція ієрогліфу 羞: Перший ключ не названий, здебільшого входить до радикалу 差す [さす] різниця, вживається у словах 着る [きる] одягати, 繕る [よる] скручувати; 丑 [うし] знак бика.

Із декомпозиції даного ієрогліфа важко щось уявити, але, напевно, в контексті поєднання ключів, явище сорому ототожнюється із пришнурованим биком, якого ведуть. Тобто він являє собою статичне, громіздке емоційне явище, через яке здійснюється контроль. Слід зауважити, що в японській культурі це дуже яскраво відображено.

Наступні ієрогліфічні поєднання скоріше характеризують поверхню: 面汚し [つらよごし] ганьба, стидовисько, сором; 面汚しな ганьбливий, постидний.

У даному словосполученні наявні ієрогліфи: 面 [めん | おもて] лице, поверхня; 汚 [きたない | よごれる] бруд, плямувати, оскверняти, безчестити. Тобто він у словесному плані безпосередньо відображає «бруд на поверхні», «лицем у болото».

Ще більш радикальним за смислом видається наступний ієрогліф: 辱める [はずかしめる] 1) принижувати, ображати, зневажати; 2) ганьбити (ім'я тощо); 3) наружитись, гвалтувати; 辱め [はずかしめ] образа, приниження, ганьба; (!) 辱い [かたじけない] вдячний.

Досить незвичним здається смисл «вдячний», адже попередні значення взагалі не корелюють з ним. Але варто звернутися до попередніх ієрогліфів, які характеризують сором зі сторони етики поваги у японців.

Даний ієрогліф вживається у таких словах: 恥辱 [ちじょく] ганьба, безчестя, сором; 侮辱 [ぶじょく] образа; 屈辱 [くつじょく] приниження; 凌辱 [りょうじょく] поглумитися, учинити наругу, познущатися, гвалтувати; 雪辱 [せつじょく] реабілітація, реванш. Тобто, він поєднується із: 侮る [あなどる] зневажати, зверхньо ставитися; 屈む [かがむ] гнутися, нахилитися; 屈める [かがめる] наклонити, преклоняти (коліна); 屈する [くつする] нагинати, гнути, згинатися, здаватися, підпорядковувати(ся), підкоряти(ся); 屈む [こごむ] нагинатися, клонитися, сутулитися; 凌ぐ [しのぐ] 1) терпіти, виносити; 2) долати, прориватися; 雪 сніг; 雪ぐ [すすぐ] змивати, полоскати.

Декомпозиція ієрогліфу 辱: 辰 [たつ | しんのたつ] знак дракона; 寸 [すん] дюйм. У даному контексті криється певний оксюморон – дракон завбільшки з дюйм. Це можна зрозуміти так, що навіть велике створіння може почувати себе нікчемно через тяготи сорому.

Основний ієрогліф, який демонструє смислову прив'язаність до відчуття сорому (恥 [はじ] сором, ганьба, приниження), має наступні похідні слова: 恥じる [はじる] соромитися; 恥ずかしい [はずかしい] соромно, незручно; 恥じらう [はじらう] ніяковіти, засоромитися = 恥ずかしがる; 恥ずべき [はずべき] постидний, ганьбливий; 恥ずかしかねぬ пристойний, порядний, достойний.

Він вживається у: 恥辱 [ちじょく] ганьба, безчестя, приниження, сором; 羞恥 [しゅうち] сором, сором'язливість, скромність, ніяковість; 破廉恥 [はれんち] безсовісний, безчесний, постидний. Ці слова утворені поєднанням ієрогліфа 恥 із наступними лексичними одиницями: 破る [やぶる] розбивати, ламати, рвати; 廉 [かど] основа, причина, мотив; 廉い [やすい] дешевий, недорогий (основне значення – чесний, непідкупний); 赤恥 [あかはじ] ганьба, приниження; 恥部 [ちぶ] ганьблivi місця, сором, щось соромливе.

Тобто, «сором» 恥 у своїх ієрогліфосполученнях має різний спектр семантизації. Це може бути характеристика явища чи предмета (赤恥, 恥部) або ж характеристика самого емоційного явища, а саме – руйнація чесності, основи. Саме порушення принципів лежить в основі характеристики сорому, і тому, коли людина починає розуміти ситуацію, через рефлексію відбувається моральний перелом, в результаті чого в особистості виникає специфічне відчуття. Тобто, «серце почуло», і людина зрозуміла свою помилку.

Декомпозиція ієрогліфу 恥: 耳 [みみへん] вухо; 心 [こころ] серце.

Наступні ієрогліфи характеризують сором як результат заперечення позитивних моральних постулатів, а саме честь, гідність:

1) 不名誉 [ふめいよ] безчестя, ганьба: 不 не; 名 ім'я; 誉 [ほまれ] честь, слава; 誉める [ほめる] хвалити, захоплюватися; 名誉 [めいよ] честь, слава, репутація, добре ім'я, чеснота, престиж;

2) 不面目 [ふめんぼく] сором, ганьба: 不 не; 面目 [めんぼく] честь, гідність, репутація, «обличчя»; 不面目にする покривати ганьбою.

Лінгвокультурний концепт «вина» і його об'єктивізація засобами японської мови. Дещо невизначеним є характеристика вини в лексичному виявленні, адже аналізуючи літературу важко не помітити те, що в більшості випадків вона визначається словом [罪], що буквально є «гріхом». З іншого боку, яскравим і наближеним до «вини» є «обов'язок» в японській культурі і саме явище соціальних відносин [義理]. Проте і воно неточно підходить під смислову характеристику, що відповідає потрібному значенню, тому дослідження пішло в руслі аналізу найбільш адекватного відповідника – 罪. Ієрогліф 罪 [つみ] має декілька значень: 1) злочин, хиба; 2) гріх, зло; 3) покарання, кара; 罪にする 1) обвинувачувати; 2) карати. Вживається в наступних словах: 罪状 [ざいじょう] юр.: вина; 犯罪 [はんざい] злочин; 重罪 [ゆうざい] тяжкий злочин; кримінальний злочин; 罪人 [ざいにん] / [つみびと] злочинець; грішник; 原罪 [げんざい] першорідний гріх; 無罪 [むざい] невинність; 謝罪 [しゃざい] вибачення; 死罪 [しざい] смертна кара. За його декомпозицією важко сказати, яке першорідне значення було в нього закладене.

Декомпозиція ієрогліфу 罪: [あみがしら | よこめ] сітка; 非 [ひ] не.

Наступне словосполучення характеризує вину в одному асоціативному ряді разом із помилкою та хибою як протилежність бездоганності: 落ち度 [おちど] 1) помилка, хиба, упущення (落ち度のない бездоганий; 落ち度にする звалювати вину).

Із аналізу складових цього словосполучення, можна зробити висновок, що воно характеризує вину як разову помилку, яка спіткала і яку можна виправити: 落ちる [おちる] падати, обрушитися, розвалюватися; 度 [ど] ступінь, міра; 度 [たび] раз; 度する [どする] виправляти, направляти на шлях істинний.

У словосполученні «罪科 [ざいか] вина, злочин, покарання, кара» ієрогліф 科 [か] у значенні «факультет, відділення, курс, сімейство (як вид класифікації)» показує те, що способом класифікації злочину відбувається покарання. З іншої сторони, він постає як рівнозначна лексична одиниця з ієрогліфом 咎, маючи однакове значення та читання:

- 科 [とが] вина, хиба, звинувачення;
- 咎 [とが] вина, хиба, звинувачення;
- 咎める [とがめる] докоряти, придиратися, дорікати, запалюватися (про рану).

Є ще одне слово – 罪過 [ざいか] хиба, провина, погрішність – із ієрогліфом 過 [あやまち] помилка.

Наступне словосполучення є водночас і граматичною конструкцією. Цікаво, що один ієрогліф наявний у двох протилежних конструкціях, а саме のせいで іのために:

- 所為 [せい] (の)(で) через щось, з провини когось: 所為にする звалювати вину; 所 [ところ] місце, ...коли;

- 為 [ため] для чогось: 為る [なる] ставати, робитися; 為す [なす] робити, здійснювати.

Проаналізувавши лексичні одиниці, які пов'язані за змістом із концептами «сором» та «вина», перше, що привертає увагу, це те, що ієрогліфів, які означають «сором», набагато більше. Тобто, основним рушієм розвитку соціуму та відносин у ньому в Японії є саме сором.

Щодо вини, то вона означає більше індивідуальні переживання, пов'язані із помилкою, промахом, і, як наслідок, – карою. Але позаяк у японському суспільстві більшої ваги набув саме фактор групи, колективу, то «вина» як складова рефлексії окремого індивідууму набула в мові менш яскравого відображення, ніж «сором».

Проте, слова у японській мові, написані ієрогліфами, дають ширшу і глибшу характеристику концептів, зазначених вище, надаючи їм якісних відтінків у залежності від застосування. Звісно, допускається думка, що лексика шару канго несе у собі більше світогляд Китаю, проте не можна заперечувати масштабний вплив у всіх сферах цієї країни-світила цивілізації сходу на Японію.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Зубач О. А. Лінгвокультурний концепт у психолінгвістичному аспекті / О. А. Зубач // Науковий вісник ВНУ ім. Лесі Українки. Сер. Філологічні науки. – Луцьк: ПВВ «Вежа» Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки, 2010. – № 8. – С. 24-26.
2. ЛИНГВИСТИЧЕСКОЙ ОТНОСИТЕЛЬНОСТИ ГИПОТЕЗА // Энциклопедия Кругосвет – [електронний ресурс] – режим доступу до джерела: http://www.krugosvet.ru/enc/gumanitarnye_nauki/lingvistika/LINGVISTICHESKO_OTNOSITELNOSTI_GIPOTEZA.html;
3. Єлізарова Г. В. Культурологічна лінгвістика (Досвід дослідження поняття в методологічних цілях) / Г.В. Єлізаров. – СПб.: Бельведер, 2009. – 197 с.;
4. Tangorin – free online English ⇄ Japanese dictionary – [електронний ресурс] – режим доступу до джерела: <http://tangorin.com/>; 5. Yarxi – free online Russian – Japanese dictionary – [електронний ресурс] – режим доступу до джерела: <http://www.susi.ru/yarxi/>

Стаття надійшла до редакції 30.03.16 р.

Y. Boyarchuk, undergraduate,
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv

THE CONCEPTS OF “SHAME” AND “GUILT” IN JAPANESE LINGVOCULTURE

This article analyzes the concept of “lingvocultural concept” and consider provisions, identified in the study on the example of the concepts of “shame” and “guilt” in Japanese lingvoculture. Keywords: lingvoculture, language world, conceptual, concept, lingvocultural concept, shame, guilt, Japanese lingvoculture.

ジュリア・ボヤルチュック
キエフ、キエフ大学

「恥」と「罪」と言う概念は日本文化言語的な概念として
この記事では、「文化言語的なコンセプト」の概念を分析し、識別された規定が、「恥」と「罪」と言うコンセプトで検討されます。
キーワード：言語文化、言語の世界、概念、コンセプト、文化言語的なコンセプト、恥、罪、日本文化言語。